

Демчишак Назар Богданович
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Demchyshak Nazar
*D. Sc. (Economics), Professor
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: 0000-0001-6852-7405*

Солук Олексій Богданович
*магістр
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Soluk Oleksii
*Master's Degree of the
Ivan Franko National University of Lviv*

Асютін Андрій Володимирович
*бакалавр
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Asiutin Andrii
*Bachelor of the
Ivan Franko National University of Lviv*

DOI: 10.25313/2520-2294-2024-8-10176

СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ, ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

STIMULATION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP: CONCEPTUALIZATION, GLOBAL CHALLENGES AND DOMESTIC REALITIES

Анотація. Вступ. В Україні інноваційний розвиток був та залишається пріоритетом для забезпечення соціально-економічного поступу, втім країна тенденційно має низькі показники інноваційності бізнесу, що негативно впливає на динаміку трансформацій як на рівні держави, так і окремих регіонів. Серед основних проблем інноваційного розвитку в можна виділити такі, як недостатня фінансова підтримка інноваційної діяльності, нестабільна законодавча база, дефіцит інноваційних рішень, які б були наслідком співпраці між наукою, бізнесом та державними інститутами. Війна в Україні ще більше ускладнила ситуацію, при цьому в умовах воєнного стану підприємствам важко концентруватися на інноваційній діяльності. Крім того відбулись значні втрати людських і матеріальних ресурсів, що негативно вплинуло на інноваційний потенціал країни, а відтак, потребує нових рішень й актуалізації підходів науковців і практиків до їх окреслення і реалізації.

Мета. Метою статті є окреслення орієнтири стимулювання інноваційного розвитку підприємництва в контексті їх концептуалізації, національних та глобальних викликів.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правові акти, які, зокрема, регулюють інноваційну діяльність; 2) праці вітчизняних та зарубіжних вчених, що здійснюють наукові пошуки з досліджуваної проблематики.

У процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: систематизації та групування (для характеристики і систематизації підходів та інструментів стимулювання інноваційної активності); формалізації, аналізу та синтезу (для дослідження трендів інноваційної діяльності та динаміки розвитку ІТ-індустрії); логічного узагальнення (формулювання висновків).

Результати. Окреслено проблематику інноваційного розвитку підприємництва та його стимулювання в Україні. Акцентовано, що інноваційний розвиток є важливим фактором економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності

країни, а для його стимулювання необхідне формування сприятливого інституційного середовища, інвестування в людський капітал та розвиток науки і техніки. В умовах воєнного стану в Україні виникли додаткові виклики для бізнесу, для подолання яких важливо впроваджувати інноваційні рішення в таких сферах, як цифровізація, оборонна промисловість, технології подвійного призначення. Відтак, важливим є аналітичне дослідження ключових аспектів і трендів інноваційного розвитку підприємництва на основі концептуалізації цього поняття, враховуючи сучасне розуміння глобальних викликів та реалій для українського підприємництва. Динаміка інноваційного розвитку бізнесу є ключовим фактором для забезпечення стійкості підприємств. Проведений аналіз індексів інноваційності, зокрема Global Innovation Index та European Innovation Scoreboard ідентифікує проблеми для вітчизняного бізнес-середовища та орієнтири для політики стимулювання інновацій в країні та регіонах. Аргументовано, що в умовах війни інновації можуть стати ключовим елементом відновлення економіки та забезпечення безпеки. Важливо враховувати сучасні реалії, зокрема політичні, економічні та соціокультурні чинники, які впливають на інноваційний розвиток підприємництва під час воєнного стану. Особливої уваги потребують з позицій необхідності стимулювання технології подвійного призначення, адже не зважаючи на виклики, країна має потенціал для вдосконалення інноваційного ландшафту через системні підходи та заходи зі стимулювання інновацій у оборонному секторі та подальше використання перспективних рішень згодом в інших галузях національної економіки. Вдале поєднання бюджетних, податкових інструментів та грантових підходів до підтримки стартапів та інноваційного бізнесу повинно дати змогу ефективно стимулювати інноваційний розвиток підприємництва в Україні.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на наукових розвідках, пов'язаних із окресленням стратегічної візії адаптації України до глобальних викликів, враховуючи необхідність післявоєнного відновлення та роль у цьому інновацій.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток підприємництва, стимулювання інновацій, технології, глобальний індекс інновацій, IT-індустрія, military-tech.

Summary. Introduction. In Ukraine, innovative development has been and remains a priority for ensuring socio-economic progress. However, the country tends to have low business innovation indicators, which negatively affects the dynamics of transformations both at the state and regional levels. Among the main problems of innovative development, the following can be highlighted: insufficient financial support for innovation activities, an unstable legislative framework, and a shortage of innovative solutions that would result from cooperation between science, business, and government institutions. The war in Ukraine has further complicated the situation, making it difficult for enterprises to focus on innovative activities under martial law conditions. Additionally, there have been significant losses of human and material resources, which have negatively impacted the country's innovative potential, thus requiring new solutions and an update of approaches by scientists and practitioners to their formulation and implementation.

Purpose. The purpose of this article is to outline guidelines for stimulating innovative development of entrepreneurship in the context of their conceptualization, as well as national and global challenges.

Materials and methods. The research materials include: 1) regulatory legal acts that, in particular, regulate innovation activities; 2) works of domestic and foreign scientists conducting research on the studied issues.

In the course of the research, the following scientific methods were used: systematization and grouping (to characterize and systematize approaches and tools for stimulating innovation activity); formalization, analysis, and synthesis (to study innovation trends and the dynamics of the IT industry development); logical generalization (formulation of conclusions).

Results. The article outlines the issues of innovative development of entrepreneurship and its stimulation in Ukraine. It is emphasized that innovative development is an important factor in economic growth and competitiveness of the country, and its stimulation requires the formation of a favorable institutional environment, investment in human capital and development of science and technology. Under martial law in Ukraine, additional challenges have arisen for businesses, which require innovative solutions in areas such as digitalization, defense industry, and dual-use technologies. Therefore, it is important to analyze the key aspects and trends of innovative business development based on the conceptualization of this concept, taking into account the current understanding of global challenges and realities for Ukrainian business. The dynamics of innovative business development is a key factor in ensuring the sustainability of enterprises. The analysis of innovation indices, in particular The Global Innovation Index and the European Innovation Scoreboard, identifies problems for the domestic business environment and guidelines for policies to stimulate innovation in the country and regions. It is argued that in times of war, innovation can become a key element of economic recovery and security. It is important to take into account current realities, including political, economic and socio-cultural factors that affect the innovative development of entrepreneurship during the war. Particular attention should be paid to dual-use technologies, as despite the challenges, the country has the potential to improve the innovation landscape through systematic approaches and measures to stimulate innovation in the defense sector and the subsequent use of promising solutions in other sectors of the national economy. A successful combination of budgetary, tax instruments and grant approaches to support startups and innovative businesses should allow for effective stimulation of innovative business development in Ukraine.

Discussion. In future scientific research, it is proposed to focus on studies related to outlining a strategic vision for Ukraine's adaptation to global challenges, considering the necessity of post-war recovery and the role of innovation in this process.

Key words: innovation, innovative business development, innovation stimulation, technology, global innovation index, IT industry, military-tech.

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток є одним із ключових факторів економічного зростання та конкурентоспроможності будь-якої країни, адже дає змогу підприємствам продукувати нові рішення, виготовляти продукти та надавати послуги кращої якості, підвищувати ефективність і рентабельність, адаптуючись до альтернативних ринкових ніш та нетрадиційних можливостей.

В Україні інноваційний розвиток був та залишається пріоритетом для забезпечення соціально-економічного поступу, втім країна тенденційно має низькі показники інноваційності бізнесу, що негативно впливає на динаміку трансформацій як на рівні держави, так і окремих регіонів. Серед основних проблем інноваційного розвитку в можна виділити такі, як недостатня фінансова підтримка інноваційної діяльності, нестабільна законодавча база, дефіцит інноваційних рішень, які б були наслідком співпраці між наукою, бізнесом та державними інститутами. Війна в Україні ще більше ускладнила ситуацію, при цьому в умовах воєнного стану підприємствам важко концентруватися на інноваційній діяльності. Крім того відбулись значні втрати людських і матеріальних ресурсів, що негативно вплинуло на інноваційний потенціал країни, а відтак, потребує нових рішень й актуалізації підходів науковців і практиків до їх окреслення і реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси інноваційного розвитку є предметом активних дискусій серед науковців та представників бізнес-спільнот. Зокрема, проблематику стимулювання інновацій, у тім числі на рівні суб'єктів господарювання, досліджували у своїх працях різні вітчизняні вчені. Так, А. Мазаракі, В. Притульська, М. Бідюк та А. Попова аналізували проблеми та перспективи інноваційного розвитку в Україні в умовах воєнного стану [4], Г. Андрощук розглядає роль інтелектуальної власності у ході цифрової трансформації України [5]. Водночас М. Диха та В. Диха проаналізували рівень інноваційного розвитку України, враховуючи глобальний вимір [6], а П. Микитюк та Ж. Крисько окреслили основні терміни та поняття інноваційного розвитку, етапи інноваційного процесу та фактори, що впливають на інноваційність підприємств [7]. Становлять значний інтерес також візії інших науковців і фахівців-практиків, зокрема про перспективи інноваційного поступу в післявоєнний період дискутує Т. Белялов [8], історію про експансію «Нової пошти» на ринок Європи та її позитивний приклад описує І. Орел [9]. У свою чергу І. Седікова, Н. Асауленко та В. Кульбаченко окреслюють методи вибору інноваційної стратегії в ресторанному бізнесі [10], а В. Чечоткін наводить кейс вдосконалення мережі «Rozetka» для збереження бізнесу під час нинішніх складних умов [11].

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Незважаючи на значний науковий інтерес перелічених та інших фахівців, окреслена проблемати-

ка є особливо актуальною та потребує продовження наукових пошуків у нових реаліях функціонування вітчизняної економіки та глобальних викликів.

Мета статті — окреслити орієнтири стимулювання інноваційного розвитку підприємництва в контексті їх концептуалізації, національних та глобальних викликів.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі різняться погляди на сутність поняття «інноваційного розвитку», а дослідники часто виділяють відмінні його характеристики. До прикладу О. Адаменко трактує інноваційний розвиток як діяльність підприємства, що спирається на постійний пошук нових методів та засобів задоволення споживацьких потреб та підвищення ефективності господарювання; розвиток, що передбачає розширення меж інноваційної діяльності та впровадження інновацій в усі сфери діяльності підприємства [7]. На ролі фондового ринку з точки зору підвищення дохідності інвестицій наголошує І. Борисова, тобто йдеться передусім про зростання вартості бізнесу шляхом раціонального управління інноваціями. Водночас акцентується на питанні дохідності та інвестиційних ризиках [7].

У свою чергу Т. Пілявов детермінує інноваційний розвиток як процес цілеспрямованого, послідовного руху підприємства до збалансованого інноваційного стану під впливом синергетичної дії зовнішніх та внутрішніх чинників, що визначають стійкість організаційно-функціональної системи підприємства, який характеризується успішністю і якістю досягнутого результату [7]. Тобто відмінною характеристикою такої дефініції є акцент на конкретному результаті, яким, передусім, мали б бути певні якісні зміни, нові продукти і послуги тощо як підсумок інноваційних процесів, які відбуваються у бізнес-структурі.

Узагальнюючи різні підходи, інноваційний розвиток підприємства можна розглядати як процес створення, поширення та використання нових знань, технологій, продуктів, послуг, інструментів організації діяльності та управління в межах ділової одиниці. Інноваційний розвиток у макроекономічному розумінні є важливою складовою економічного розвитку країни загалом, оскільки сприяє зростанню продуктивності праці, підвищенню конкурентоспроможності та якості життя громадян.

Стимулювання інноваційного розвитку бізнесу являє собою набір заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для ведення інноваційної діяльності підприємствами. Ці заходи можуть включати наступне:

- фінансування інновацій, яке забезпечується як державними, так і приватними інвестиціями;
- надання доступу до інформації та технологій, необхідних для впровадження інновацій;
- формування сприятливого правового середовища для активізації інноваційної діяльності та популяризація інноваційної культури в соціумі.

Протягом останніх десятиліть у багатьох країнах світу рівень інноваційної діяльності став важливим критерієм для оцінки ефективності національної інноваційної політики у цій сфері. Це пов'язано з тим, що інновації є ключовим фактором економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності, втім для того, щоб оцінити ефективність інноваційної політики, необхідно окреслювати певну систему показників, які б характеризували цей процес. Такі показники можуть бути макроекономічними, мікроекономічними або галузевими. Мікроекономічний аналіз інновацій компаній часто починається з макроекономічного. На цьому етапі важливо оцінити стан інноваційного потенціалу країни, який може розглядатися як сукупність ресурсів, які можуть бути використані для створення інновацій та структурно включає людський капітал, науково-технічний потенціал, фінансові та інші ресурси [6]. Аналіз інноваційного потенціалу дозволяє оцінити готовність бізнесу до впровадження нововведень. Високий рівень інноваційного потенціалу країни надає бізнесу більше можливостей для генерації новаторських рішень. У свою чергу дослідження інноваційного клімату є ключовим етапом у розробці ефективних стратегій інноваційного розвитку. Інноваційний клімат може розглядатися як сукупність факторів, що сприяють або перешкоджають інноваційній діяльності, а діагностування його стану дозволяє виявити ті чинники, які необхідно враховувати при розробці стратегій інноваційного розвитку. Для оцінки готовності держави та бізнесу до інноваційних змін на міжнародному та європейському рівнях застосовуються різні методи та розраховуються відповідні індекси, зокрема серед найпоширеніших індексів можна виокремити наступні.

1. Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index). Це щорічний рейтинг країн світу за рівнем інноваційності. Він був розроблений Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, Корнельським університетом та міжнародною бізнес-школою INSEAD у 2007 році. Індекс складається з 82 показників, які згруповані в 10 індикаторів:

- інноваційна готовність: інституційне середовище, людський капітал та інфраструктура, які сприяють інноваційності;
- інноваційна діяльність: дослідження та розробки, випуск інноваційної продукції та послуг, комерціалізація інновацій;
- інноваційна результативність: економічні та соціальні результати інновацій [2].

Індекс оцінюється за шкалою від 0 до 100, де 100 — це найвищий рівень інноваційності. У 2023 році лідером Глобального індексу інновацій стала Швейцарія, яка посіла перше місце 15-й рік поспіль. На другому місці — Швеція, на третьому були США. Україна була на 55 місці, піднявшись на 2 позиції в порівнянні з 2022 роком (рис. 1) [2].

На основі даних Глобального індексу інновацій 2023 року можна зробити деякі висновки:

- розвинені країни продовжують лідирувати в галузі інновацій, а саме 15 з 20 країн з найвищим рівнем інноваційності є розвиненими країнами;
- у країнах, які інвестують у людський капітал, є тенденції до підвищення рівня інноваційності;
- у державах, які мають сприятливе інституційне середовище, також простежується тренд до зростання інноваційної активності;
- важливе значення має інституційна спроможність в конкретній країні в частині наявності законодав-

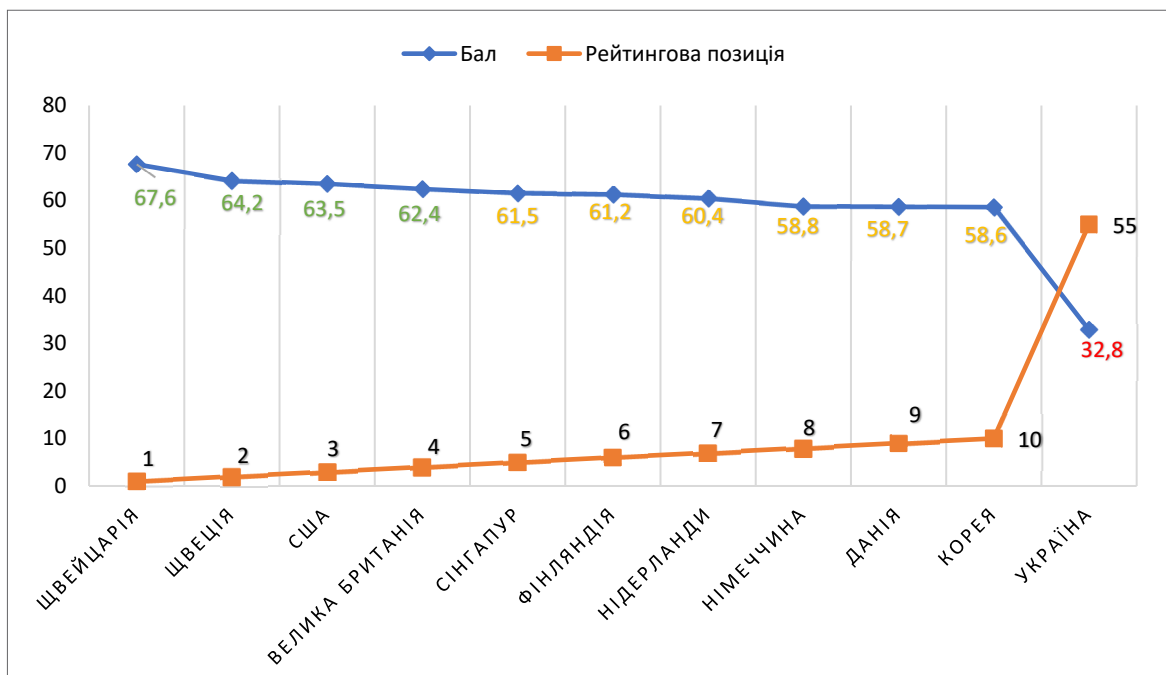

Рис. 1. Топ-10 країн та Україна в глобальному індексі інновацій 2023 р. [2]

чо передбачених та ефективно застосовуваних інструментів стимулювання інноваційної діяльності, з чим в Україні традиційно проблеми.

2. Європейське інноваційне табло (European Innovation Scoreboard) — це щорічний рейтинг країн Європи за рівнем інноваційності. Він був розроблений Європейською комісією у 2001 році. У ЄС регулярно проводиться Європейське інноваційне обстеження, за результатами якого створюється «Інноваційне табло Євросоюзу» та розраховується Європейський інноваційний індекс. Цей інструмент дає змогу ідентифікувати сильні й слабкі сторони інноваційного потенціалу ЄС та сприяє розвитку спільних стратегій для подолання існуючих викликів і підвищення конкурентоспроможності окремих країн. За даними Європейського інноваційного табло 2023 року, інноваційний індекс України становив 31%. Низький рівень інноваційності пояснюється, зокрема, тим, що деякі показники аналізу, які не розраховуються в Україні, мали значення 0. Серед них — навчання впродовж життя, діджиталізація, громадяни з базовими загальними цифровими навичками, витрати на інновації на одного працівника, працевлаштування на інноваційних підприємствах [1].

Незважаючи на це, аналіз окремих компонентів Європейського інноваційного табло свідчить, що Україна має достатньо високий потенціал для розвитку інноваційної діяльності, безумовно у разі стимулювання інноваційної активності бізнесу у надскладних воєнних реаліях та згодом — для успішної післявоєнної відбудови. Окремий аспект, на наш погляд, при цьому — технології подвійного призначення, які можуть дати поштовх оборонному сектору, а після перемоги — використовуватися у різних цілях в інших галузях.

В інноваційному табло ЄС, що враховує дані щодо держав Європейського співтовариства, країн-кандидатів на вступ до ЄС й інших держав, Україну у 2023 році було включено до категорії «Інноваторів, що формуються» (Emerging Innovator). Це найнижча категорія, до якої належать усі країни з відносними показниками у 2023 році нижче 70% від середнього в ЄС. Держава опинилася в цьому ряду поруч із такими країнами, як Албанія, Боснія і Герцеговина та Румунія, зайнявши останнє місце за показником загального інноваційного індексу [1].

Отже, аналіз рейтингових позицій України у глобальному масштабі є важливим етапом для дослідження й оцінки інноваційного потенціалу країни й, зокрема, підприємств. Відповідні індекси, утім числі наведені вище, є комплексними інструментами, які допомагають ідентифікувати можливості й виклики в інноваційній сфері, проводячи порівняльний аналіз із кращими практиками, які існують у світі, у розрізі відповідних наборів субіндексів. Вони створюють можливість для стратегічного планування, стимулювання і прийняття ефективних рішень щодо розвитку інноваційного потенціалу.

Кінцева мета при цьому у будь-якому разі — це підвищення конкурентоспроможності та стійкості національної і регіональної економіки в умовах глобальної конкуренції, що особливо актуально для України, як воюючої країни.

Безумовно українське суспільство у 2022 році стикнулося з потужним і безпрецедентним викликом. З початком повномасштабної російської війни українське бізнес-середовище зазнало серйозних змін. Підприємцям довелося адаптуватися, зокрема, до перебоїв з електроенергією і зв'язком, евакуації економічно активного населення за межі країни, зниження купівельної спроможності громадян, руйнування і перебудови ланцюгів поставок, падіння рівня інвестицій. Ці та інші фактори мали вкрай негативний вплив на економічну ситуацію в Україні. За даними інвестиційної компанії Concorde Capital тільки за перші 100 днів повномасштабної війни потенціал внутрішнього споживання впав на 20–25%. Руйнування промислових підприємств спричинили скорочення потенціалу виробництва на 25–30%. Блокування Росією морських портів знизило експортний потенціал майже на 50% [8]. Водночас варто зазначити, що українські підприємства навіть в таких складних умовах зуміли досить швидко переорієнтувати свою діяльність таким чином, щоб ефективно працювати навіть під час війни. Наприклад, український поштовий сервіс «Нова пошта» не зважаючи на втрати значної кількості складських комплексів внаслідок бойових дій зумів завершити інноваційний проект зі створення власної авіакомпанії [9]. При цьому зауважимо, що запас міцності та ресурси для інноваційних проектів в умовах війни, передусім, були і залишаються у великого бізнесу та фінансово потужних компаній. Значно складніше було адаптуватись малому бізнесу. У свою чергу релокація із прифронтових регіонів призвела до втрати економічного потенціалу у відповідних областях, адже вона не завжди була ефективною та кінцево успішною. Однак наведений та інші приклади підтверджують здатність українського бізнесу відповідати на глобальні та національні виклики у надскладних умовах, в яких саме інноваційність формуватиме майбутні конкурентні переваги на відповідних ринках після перемоги у війні.

Іншим прикладом вдалого використання інновацій для розвитку бізнесу є кейс інтернет-ритейлера Rozetka. Початок повномасштабної війни був складним випробуванням для компанії, адже понад 26 магазинів було втрачено внаслідок бойових дій. Не зважаючи на такі серйозні втрати було прийняте рішення розвиватися з метою компенсувати втрати за рахунок використання нових можливостей. Це і географічне розширення сфери діяльності на територію центрально-східної Європи і розширення сфери послуг з орієнтацією на соціально важливі проекти, такі як перетворення торгових точок у «пункти незламності» [11].

У контексті стимулювання інноваційного розвитку країни та підприємництва окремої уваги потребує сфера-ІТ в Україні. До війни українська ІТ-галузь була одним із найбільших експортерів ІТ-послуг в Європі. Галузь щороку демонструвала зростання 25–30% та генерувала понад 4% ВВП країни. За різними оцінками в ІТ-індустрії працює приблизно 330 тис. спеціалістів, а галузь вважається одним із драйверів української економіки. За останні 6 років частка експорту комп'ютерних послуг у ВВП зростає з 1,8% до 3,5%, а загалом в експорті послуг — з 13,4% до 37,8% [5].

Відзначимо, що Lviv IT Cluster спільно з Міністерством цифрової трансформації України провели дослідження змін в ІТ-секторі в умовах повномасштабної війни. Результати показали, що частка ІТ-спеціалістів у західних регіонах, зокрема у Львівській області, зростає на 7,5% у період з 2021 по 2022 роки (табл. 1). Однак найбільше зростання було зафіксовано в центральних областях — на 13,6%. Це свідчить про те, що західний регіон не став основним напрямом релокації ІТ-компаній, втім є одним із лідерів ІТ-ринку.

Відтак, повномасштабна війна дещо трансформувала індустрію, але не зруйнувала: за даними IT Ukraine Association понад 34,3% компаній успішно пристосувалися до нових реалій, ще 61,3% подолали достатню кількість проблем, щоб мати змогу стабільно працювати. Зокрема, Military-tech в Україні розвивається з великою швидкістю, а проекти, на реалізацію яких раніше відводили 1,5–2 роки, втілюють за 2–3 місяці. Порівняно із 2014 роком (залежно від сфери) галузь зростає від 3 до 7 разів [5]. Найпопулярнішими напрямками в MilTech є виробництво дронів, автономні бойові системи, розробка програмного забезпечення, штучний інтелект і кібербезпека. Для розвитку military-tech стартапів ключову роль відіграють не лише державні інвестиції та гранти, а й підтримка з боку волонтерських організацій і краудфандингових платформ. У цьому разі уже йдеться про стрімку й доволі успішну цифровізацію економіки та українського суспільства і нові інноваційні інструменти фінансування та стимулювання інновацій у різних секторах, зокрема в оборонному.

На початку війни Міністерство цифрової трансформації створило першу в історії українську ІТ-армію, яка складає близько 300 тисяч учасників. Вона об'єднала українських і міжнародних професіоналів і воює на декількох фронтах: 3% спеціалістів у ЗСУ, 12–15%, бере участь у cyber security (кібератаки і робота на кіберфронті); всі інші — це боротьба на економічному фронті. ІТ-армія за час існування атакувала понад 6000 веб-ресурсів рф та Білорусі. Серед них сайти держустанов, університетів, банківських систем, відомств, регіональних ЗМІ, CRM-систем та інші [5]. Україна має всі шанси стати глобальним лідером у сфері military-tech завдяки наявності висококваліфікованих фахівців, потужної ІТ-індустрії, яка продовжує зростати навіть у воєнний час, а також можливості швидкого тестування технологій безпосередньо на полі бою.

Аналітичне дослідження тенденцій інноваційної діяльності має важливе значення для формування стратегій підтримки інноваційних підприємств та державної політики в Україні на довгострокову перспективу, особливо в контексті відбудови після завершення війни. Інновації мають потенціал стати ключовим драйвером відновлення української економіки. Саме розвиток нових технологій, продуктів і послуг здатен забезпечити підприємствам суттєве підвищення продуктивності та конкурентоспроможності, що, в свою чергу, стимулюватиме зростання обсягів виробництва та підвищення рівня добробуту населення. Інноваційна активність бізнесу, розвиток стартап-екосистеми тощо можуть стати потужним стимулом для підприємництва та залучення інвестицій в Україну.

Державна підтримка інноваційної діяльності повинна бути вагомим чинником сприяння розвитку інноваційних підприємств та суттєвого підвищення їх ефективності. Дієві інструменти державного стимулювання здатні забезпечити підвищення кваліфікації фахівців, надання фінансування інноваційним проектам, а також створення сприятливих умов для впровадження нових технологій та продуктів. Інноваційність підприємств може стати інструментом зміцнення міжнародної співпраці та інтеграції України до глобальної інноваційної

Таблиця 1

Частка ІТ-спеціалістів у розрізі областей України упродовж 2021–2022 років, у %

Області	2021	2022	Зміни 2022/2021 рр.
Західні регіони (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька)	16,5	24,0	7,5
Центральні регіони (Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Хмельницька, Черкаська)	8,4	22,0	13,6
Північні регіони (Житомирська, Київська та м. Київ, Сумська, Чернігівська)	39,1	39,0	-0,1
Східні регіони (Дніпровська, Донецька, Луганська, Харківська)	27,8	10,0	-17,8
Південні регіони (Миколаївська, Одеська, Херсонська)	8,2	5,0	-3,2

Джерело: Вплив війни на розвиток ІТ-індустрії України. Lviv IT Cluster. URL: <https://itcluster.lviv.ua/projects/it-research/#p1>

екосистеми. Активна участь у міжнародних інноваційних програмах, проєктах та популяризаційних івентах сприятиме обміну передовим досвідом і технологіями між країнами, а також залученню іноземних інвесторів до України уже після війни. Тобто стимулювання інноваційного розвитку бізнесу може здійснюватися із використанням бюджетних, податкових та інших інструментів. При цьому акцентуємо, що на наш погляд, з позицій ефективності, особливої уваги заслуговують використання інструментів грантової підтримки бізнесу, вчених-інноваторів та стартапів (команд інноваторів або ж «молодих» підприємств) тощо. Грантодавці можуть бути і нерезидентами, адже загалом жодного принципового значення хто є грантодавцем немає, важлива прозорість, механізми фінансування і контролю. Регулярні конкурси інноваційних проєктів і стартапів, акселераційні та інкубаційні програми тощо можуть бути одним із факторів успіху для бізнесу із різних галузей економіки.

Безумовно російська військова агресія привернула увагу до України з боку ЄС та міжнародної спільноти і сприяла підтримці країни за різними напрямками, у тому числі, й інноваційним. Зокрема, спеціально для 200 українських стартапів та інноваційних малих і середніх підприємств було виділено грант на 20 млн. євро [12]. Сумнівно чи можливим буде інноваційний розвиток без формування, як слушно зауважив Т.Белялов, національних наукових інституцій, здатних бути центрами спеціальних глибоких знань та генерувати адекватні відповіді на нові виклики в контексті національних пріоритетів [8]. З врахуванням поточної ситуації, найбільш актуальними сферами розвитку вітчизняних інновацій сьогодні та в найближчій перспективі стануть оборонний комплекс, охорона здоров'я, будівництво, IT-галузь, інклюзивний розвиток та освіта. Для України має особливе значення використати

прогрес у оборонній сфері для десемінації інноваційних рішень на інші сектори і види діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Відтак, важливим є аналітичне дослідження ключових аспектів і трендів інноваційного розвитку на основі концептуалізації цього поняття, враховуючи сучасне розуміння глобальних викликів та реалій для українського підприємництва. Динаміка інноваційного розвитку бізнесу є ключовим фактором для забезпечення конкурентоспроможності та стійкості підприємств. Проведений аналіз індексів інноваційності, зокрема Global Innovation Index та European Innovation Scoreboard ідентифікує проблеми для вітчизняного бізнес-середовища та орієнтири для політики стимулювання інновацій в країні та регіонах.

Аргументовано, що в умовах війни інновації можуть стати ключовим елементом відновлення економіки та забезпечення безпеки. Важливо враховувати сучасні реалії, зокрема політичні, економічні та соціокультурні чинники, які впливають на інноваційний розвиток підприємництва під час війни. Особливої уваги з позицій стимулювання потребують технології подвійного призначення, адже не зважаючи на виклики, країна має потенціал для вдосконалення інноваційного ландшафту через системні підходи та заходи зі стимулювання інновацій у оборонному секторі та подальше використання перспективних рішень в інших галузях національної економіки. Вдале поєднання бюджетних, податкових інструментів та грантових підходів до підтримки стартапів та інноваційного бізнесу повинно дати змогу ефективно стимулювати інноваційний розвиток підприємництва. Відповідно перспективи для подальших наукових розвідок у цьому напрямі пов'язані із окресленням стратегічної візії адаптації країни до глобальних викликів, враховуючи необхідність післявоєнного відновлення.

Література

1. European Innovation Scoreboard 2023. Country profile — Ukraine. URL: <https://ec.europa.eu/assets/rtd/> (дата звернення: 01.08.2024).
2. Global Innovation Index 2023. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2023 (дата звернення: 01.08.2024).
3. World Intellectual Property Report 2022. URL: <https://www.wipo.int/wipr/en/2022/> (дата звернення: 02.08.2024).
4. Мазаракі А.А., Притульська Н.В., Бідюк А.М., Попова М.А. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: виклики воєнного часу. *Тези доп. XIV Міжнар. бізнес-форуму* (м. Київ, 23 березня 2023 р.). Київ, 2023. 127 с.
5. Андрощук Г.О. Цифрова трансформація економіки України в умовах воєнного стану: роль інтелектуальної власності. *Цифрова трансформація та цифрова економіка в умовах воєнного стану: аспекти інтелектуальної власності: зб. матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. з проблем економіки інтелектуальної власності* (м. Київ, 16–27 травня 2022 р.). Київ : НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2022. С. 13–21.
6. Диха М., Диха В. Рівень інноваційності розвитку України в глобальному вимірі та окреслення його перспектив. *Київський економічний науковий журнал*. 2023. № 2. С. 5–15.
7. Інноваційний розвиток підприємства / Микитюк П. П., Крисько Ж.Л., Овсянюк-Бердадіна О.Ф., Скочильяс С.М. Тернопіль : ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.

8. Белялов Т. Інноваційний розвиток підприємництва в умовах війни та в післявоєнний період. *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації: матер. IV Міжн. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 7 жовтня 2022 р.). Київ : КНУТД, 2022. С. 66–67. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20218/1/PIONBUG_2022_P066-067.pdf (дата звернення: 01.08.2024).
9. Орел І. Нова Пошта йде в ЄС. *Forbes.ua*. 2023. URL: <https://forbes.ua/company/nova-poshta-letit-v-es-operator-zapuskaevlasnu-aviakompaniyu-z-aviaparkom-radyanskikh-an-i-zbiraetsyavidkriti-shche-chotiri-novi-kraini-30012023-11371> (дата звернення: 03.08.2024).
10. Седикова І., Асауленко Н., Кульбаченко В. Методика вибору інноваційної стратегії підприємств ресторанного бізнесу. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 13. С. 210–219.
11. Шаповал К. Як Rozetka балансує міжклієнтським попитом, ракетами та тиском держави. Інтерв'ю зі Владиславом Чечоткіним. *Forbes.ua*. 2022. URL: <https://forbes.ua/company/poshchastilo-shcho-raketi-ne-prileteli-do-nas-yak-rozetka-lavirue-mizhklіentskim-popitom-raketami-ta-tiskom-derzhavi-intervyu-zivladislavom-chechotkinim-13122022-10433> (дата звернення: 03.08.2024).
12. Щомісячний макроекономічний та монетарний огляд, червень 2022 року. *Національний банк України*. 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MM_2022-06.pdf?v=4 (дата звернення: 01.08.2024).
13. 17,4 млн. євро на цифрову трансформацію: Євросоюз запускає проєкт підтримки України у сфері діджитал. *Міністерство цифрової трансформації України*. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/174-mln-ievro-na-tsyfrovu-transformatsiiu-ievrosoiuz-zapuskaie-proekt-pidtrymky-ukrainy-u-sferi-didzhytal> (дата звернення: 01.08.2024).

References

1. European Innovation Scoreboard 2023. Country profile — Ukraine. URL: <https://ec.europa.eu/assets/rtd/>.
2. Global Innovation Index 2023. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2023.
3. World Intellectual Property Report 2022. URL: <https://www.wipo.int/wipr/en/2022/>.
4. Mazaraki A. A., Prytulska N. V., Bidiuk A. M., Popova M. A. Problemy ta perspektyvy rozvytku innovatsiinoi diialnosti v Ukraini: vyklyky voiennoho chasu. *Tezy dop. KhIV Mizhnar. biznes-forumu* (м. Київ, 23 березня 2023 р.). Київ, 2023. 127 s. [in Ukrainian].
5. Androshchuk H. O. Tsyfrova transformatsiia ekonomiky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: rol intelektualnoi vlasnosti. *Tsyfrova transformatsiia ta tsyfrova ekonomika v umovakh voiennoho stanu: aspekty intelektualnoi vlasnosti: zb. mater. V Vseukr. nauk.-prakt. konf. z problem ekonomiky intelektualnoi vlasnosti* (м. Київ, 16–27 травня 2022 р.). Київ: NDI intelektualnoi vlasnosti NAPrN Ukrainy, 2022. S. 13–21 [in Ukrainian].
6. Dykha M., Dykha V. Riven innovatsiinosti rozvytku Ukrainy v hlobalnomu vymiri ta okreslennia yoho perspektyv. *Kyivskyi ekonomichnyi naukovyi zhurnal*. 2023. № 2. S. 5–15 [in Ukrainian].
7. Innovatsiinyi rozvytok pidpriemstva / Mykytiuk P. P, Krysko Zh. L., Ovsianuk-Berdadina O. F., Skochylias S. M. Ternopil: PP “Prynter Inform”, 2015. 224 s. [in Ukrainian].
8. Bielialov T. Innovatsiinyi rozvytok pidpriemnytstva v umovakh viiny ta v pisliavoiennyi period. Problemy intehratsii osvity, nauky ta biznesu v umovakh hlobalizatsii: mater. IV Mizhn. nauk.-prakt. konf. (м. Київ, 7 жовтня 2022 р.). Київ: КНУТД, 2022. С. 66–67. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20218/1/PIONBUG_2022_P066-067.pdf [in Ukrainian].
9. Orel I. Nova Poshta yde v Ye S. *Forbes.ua*. 2023. URL: <https://forbes.ua/company/nova-poshta-letit-v-es-operator-zapuskaevlasnu-aviakompaniyu-z-aviaparkom-radyanskikh-an-i-zbiraetsyavidkriti-shche-chotiri-novi-kraini-30012023-11371> [in Ukrainian].
10. Sedikova I., Asaulenko N., Kulbachenko V. Metodyka vyboru innovatsiinoi stratehii pidpriemstv restorannoho biznesu. *Nauka i tekhnika sohodni*. 2022. № 13. S. 210–219 [in Ukrainian].
11. Shapoval K. Yak Rozetka balansuie mizh kliientskym popytom, raketamy ta tyskom derzhavy. Interv'iu zi Vladyslavom Chechotkinym. *Forbes.ua*. 2022. URL: <https://forbes.ua/company/poshchastilo-shcho-raketi-ne-prileteli-do-nas-yak-rozetka-lavirue-mizhklіentskim-popitom-raketami-ta-tiskom-derzhavi-intervyu-zivladislavom-chechotkinim-13122022-10433> [in Ukrainian].
12. Shchomisiachnyi makroekonomichnyi ta monetarnyi ohliad, cherven 2022 roku. *Natsionalnyi bank Ukrainy*. 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MM_2022-06.pdf?v=4 [in Ukrainian].
13. 17,4 mln yevro na tsyfrovu transformatsiiu: Yevrosoiuz zapuskaie proekt pidtrymky Ukrainy u sferi didzhytal. *Ministerstvo tsyfrovoi transformatsii Ukrainy*. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/174-mln-ievro-na-tsyfrovu-transformatsiiu-ievrosoiuz-zapuskaie-proekt-pidtrymky-ukrainy-u-sferi-didzhytal> [in Ukrainian].